

BILO JEDNOM U ZAGREBU – ZATVARANJE I PRENAMJENA STARIH ZAGREBAČKIH KINODVORANA

SANJA BENAKOVIĆ I ALEKSANDAR LUKIĆ

Od prvih kinematografa u Zagrebu do današnjih multipleks kina prošlo je više od jednog stoljeća, tijekom kojega su se mnoga kina otvarala, mijenjala ime, dobivala neku novu ulogu ili se zatvarala i pomalo nestajala u zaboravu. Kinematografija i geografija dva su pojma koja na prvi pogled laiku vjerojatno nemaju mnogo zajedničkoga. No proučavajući tematiku filmske djelatnosti ne isključivo kao oblika provođenja slobodnog vremena (iako je i to u domeni geografskog interesa), već i kroz prizmu razvoja i prostornog širenja kinematografije kao umjetnosti te utjecaja prikazivanih pokretnih slika na percepciju i stav gledatelja o prostoru koji je na filmu, ali i na percepciju vlastitog prostora, možemo prepoznati jaku i višestruku povezanost ovih dvaju pojmova.

UVOD

Indirektan utjecaj nove, nepoznate kulture prikazane na filmu mijenja percepciju gledatelja o stranom, donedavno djelomično ili potpuno nepoznatom prostoru. Također, spoznaje do kojih promatrač može doći proučavajući radnju, međuljudske odnose, ekonomsku i političku pozadinu/sliku prikazanu na filmu, on možda nigdje drugdje ne bi osvijestio. Saznavanjem novog i drugačijeg, gledatelj mijenja i percepciju vlastitog prostora, okruženja, društva... S vremenom (te ovisno o izboru i kvaliteti filmova), postaje sposobniji kritički gledati na svijet koji ga okružuje. Kao što promatranje

različitih kultura, životnih navika, perspektiva i svakodnevnica djeluje pozitivno ili negativno na gledatelja, tako ono može djelovati i na cijelo društvo u kojem se film prikazuje. Iz tog razloga u nekim društvima, pa tako i u našem, postojala je sredinom stoljeća cenzura određenih filmova za koje se mislilo da negativno utječu na gledateljstvo, bilo da promiču neprihvatljivo ponašanje, ili šalju nepoželjne političke poruke.

Osim prostora prikazivanog na filmu, proučavati možemo i prostor u kojem film gledamo, što je i predmet ovog članka. Pritom mislimo na arhitekturu odnosno interijer i eksterijer kinodvorane, lokaciju na kojoj se nalazi, ambi-

jent kojim odiše te životni stil koji promiče. S obzirom da kinematografija „živi“ već više od 120 godina, u Zagrebu je prostor u kojem je film prikazivan mijenjao svoju fizionomiju od šatora, kina na otvorenom i „posuđenih“ koncertnih dvorana na prijelazu i početkom 20. st., preko zidanih dvorana bogato ukrašenih raznim neostilovima, do kinodvorana koje su otvarane u raznim kulturnim i radničkim domovima u vremenu od sredine do 80-ih godina 20. stoljeća. Naposljetku, na prijelazu tisućljeća dolazi do otvaranja multipleks dvorana koje zadovoljavaju potrebe suvremenih tehnološki naprednih filmova, ali nude i popratne sadržaje koje traži potrošačko društvo. Možemo zaključiti da je za potpuni dojam filma bitan i prostor, tj. ambijent u kojem se on gleda.

OD PRVOG KINA DO MULTIPLEKSA

Prva filmska projekcija u Zagrebu održana je 8. listopada 1896. u dvorani Kola, u zgradi Hrvatskog sokola (danas Akademija dramske umjet-

nosti), šest mjeseci nakon prve filmske projekcije braće Lumiere u Parizu (sl. 1). U jedanaest dana, u tom prvom kinematografu u Zagrebu održano je oko šezdesetak predstava (Majcen, 1995, 100).

„Predstava je započela u dvorišnoj prostoriji. Publike nije bilo mnogo. Dosta mjesta ostalo je prazno. Na iznenađenje gledalaca, u prostoriji nije bilo pozornice, nego samo veliko bijelo platno na zidu. Na platnu je zatitralo svjetlo reflektora i opet se ugasilo. To se ponovilo nekoliko puta, a onda su preko platna prošle neke nejasne sjene i iščeznule. To je trajalo nekoliko minuta. Nestrpljiva publika počela se smijati i praviti šale na račun priređivača. No, odjednom su dvoranom odjeknuli krikovi čuđenja i zaprepaštenja. Na ekranu se pojavila lokomotiva koja je juri1a punom parom, kao da će se zaletjeti među publiku. Preko platna projurio je brzi vlak koji će se čas kasnije zaustaviti na velegradskom kolodvoru. Mnoštvo putnika koji su izlazili i ulazili u vagone, zaposleni kondukteri, nosači s kolicima, prodavači

Sl. 1. Zgrada Hrvatskog sokola, fotografija s početka 20. stoljeća
Izvor: Škrabalo, 2008

novina, sve se to vrzmalo pred očima začuđenih gledalaca. Poslije toga platnom su projurili konji u punom trku. Slike su prikazivale konjsku utrku u Auteilu pokraj Pariza. Na kraju, komična scena: bračna svađa. Pijani muž došao je u sukob sa svojom boljom polovicom, pa ga je ona izmlatila metlom... Gledaoci su bili oduševljeni i mahnito aplaudirali. Po cijelom Zagrebu pronio se glas o još jednom neviđenom čudu.“ (URL 1).

Deset godina kasnije, 1906. godine u Gajevoj 1, na mjestu današnjeg hotela Dubrovnik, otvoren je prvi stalni kinematograf Union ili Pathe bioskop (sl. 2), poznat i pod reklamnim nazivom dvorana Edison, koji je imao električnu rasvjetu i petsto sjedala (Majcen, 1995, 102).

Prije Prvog svjetskog rata u Zagrebu su djelovala četiri stalna kinematografa. Čak i u ratno vrijeme otvaraju se nove dvorane: kinodvorana

Helios (1916.), odnosno današnje dramsko kazalište Gavella u Frankopanskoj ulici, kinodvorana Metropol (1916.) na Trgu Petra Preradovića (kasnije Capitol, potom Zagreb). Po završetku Prvog svjetskog rata Zagreb dobiva i kino koje je ostalo u svojoj prvotnoj funkciji sve do danas: nekadašnje kino Balkan, danas kino Europa. Nova, secesijski uređena zgrada, izgrađena je na mjestu nekadašnjeg starog kina i svečano otvorena 1925. (Majcen, 1995, 103).

Razdoblje izgradnje modernih kinematografa, praćeno naglim demografskim i gospodarskim rastom Zagreba i njegovom pretvorbom u moderni europski grad koji je u sve većoj mjeri i središte kinematografske djelatnosti, završeno je izgradnjom Olimp kina (Ilica 90) i otvaranjem velikog kinematografa *Music Hall* s 1000 sjedala, u Nikolićevoj 7 (danas ZKM u Tesliinoj ulici) (tab. 1).

Za vrijeme Drugog svjetskoga rata u Zagrebu djeluju dvadeset i dva kinematografa. Mnoga od njih, navode Bilić i Ivanković (2006, 509), ostala su otvorena i nakon rata, prešavši iz privatnog vlasništva u društveno odnosno postavši dio novoosnovanoga poduzeća Kinematografi Zagreb 1946. godine. Spomenuti autori navode da se narednih desetljeća otvaraju i nova kina te kinodvorane koje su bile povezane s poduzećima i institucijama (npr. Kinoteka, Kino studentskog centra, kino RS Končar i sl.) (tab. 2).

U vrijeme 1970-ih i 1980-ih Zagreb je brojao nešto manje od trideset kina (tab. 3). Kindvorane su imale i balkone, a primjerice kina Lika i Tuškanac, bila su i ljetna (otvorena) kina. Kino Kustošija bilo je poznato po filmovima za odrasle, a kino Kosmaj (danas art-kino Grič) po špageti-vesternima. Kino August Cesarec imalo je stolove i stolice kao u kafiću, a u njima je bilo i dozvoljeno pušenje (URL 2). Najmanji zagrebački kinematograf Otokar Keršovani mnogi Zagrepčani pamte kao prvo kino koje su posjetili jer je emitiralo uglavnom crtane i dječje

PATHÉ BIOSKOP
električno kazalište
u Zagrebu, Gajeva ulica br. 1.
Ulaz na vrtna vrata.

Pathé bioskop je najnoviji kinematograf ujedinstven u vidokol, što se za svaku prirodnju i dobro vnatiliranu dvoranu.
Vlastita električna rasvjeta i vrlo udobna sjedala za 500 osoba.

PREDSTAVE: nedjeljom i blagdanom u 3 i 5 sati p. pod. u 7 i 8 u. na večer dnevno na radni dane u 6 i 8 sati na večer.

Sasvim nove slike. ■ **V. Raspored:** ■ Sasvim nove slike.

za počamati od nedjelje 9. do uključivo 15. prosinca.

I. Gosli koji ne mogu platiti.	VII. Teško mački!
II. San ribara.	VIII. Čast je spašena.
III. Svečanost u Alt-Wien u Greiffensteinu.	IX. Pazi, s kime običi.
IV. Odale ga mrlje.	X. Dolazak düsseldorfskih husara u Kreefeld.
V. Umjetnost i delikatese.	XI. Pomorski bojevi.
VI. Slon kao gombalac.	XII. Čudnovati lonac za cvieć.

— Promjena programa pridržana. —

Ulazne cijene: Prizemlje sjedeći 1 K. I. sprat 80 K. II. sprat 60 K. III. sprat 40 K. stajali sjedeći 40 K. Dvina i najviša mjestala plaća se 1 i 2. najviše potonice.

Sl. 2. Reklama za predstavu u prvom zagrebačkom kinu: Izvor: Škrabalo, 1984

Tab. 1. Zagrebačka kina prije Drugog svjetskog rata

RBR.	KINO	GOD. IZGRADNJE	ADRESA	NAPOMENA
1.	UNION	1906.	Gajeva 1	Druga imena: Pathe bioskop, dvorana Edison; Kasnije drugo kino istog imena u Zvonimirovoj ulici
2.	KINEMATOGRAFI ĆIRILOMETODSKIH ZIDARA	1907.	između Varšavske i Masarykove	do 1919. u dvorišnoj baraci; 1.ljetno kino u Zagrebu, kasnije BALKAN i EUROPA od 1995.)
3.	EDISON	1907.	ugao Petrinjske i Amruševe	-
4.	APOLLO	1912.	Ilica 31	prva namjenski građena zgrada za kino; kasnije kino Croatia; danas kazalište Kerempuh
5.	HELIOS	1916.	Frankopanska 8-10	gradi Alfred Muller; danas kazalište Gavella
6.	METROPOL	1916.	Trg Petra Preradovića 4	kasnije mijenja ime u Capitol, pa ZAGREB; 1917. premijera 1. hrvatskog filma „Brcko u Zagrebu“
7.	BALKAN	1921./ 1925.	Varšavska 3	A. Muller kupio je Kinematograf čirilometodskih zidara, srušio ga i napravio novo kino na istom mjestu; kasnije kino EUROPA
8.	OLIMP	1921.	Ilica 90	Kasnije KOZARA, APOLO II, danas kazalište Histrionski dom
9.	MUSIC HALL	1921.	Teslina 7	Kasnije Luxor, dvorana Istra, danas ZKM
10.	DOM	-	Vlaška 70	-
11.	CENTRAL	-	Petrinjska 4	zatvoreno početkom 2000-ih, danas prenamjenjeno u noćni klub
12.	SLOBODA (ranije URANIA)	-	Tuškanac 1	danas kino Tuškanac
13.	MOSOR (UNION)	-	Zvonimirova ulica (ranije Socijalističke revolucije 63)	-
14.	LIKA	-	Ilica 10	nekad kino ASTORIJA, danas Zagrebački plesni centar
15.	JADRAN	-	Ilica 42	-
16.	STUDIO	-	Vlaška 92	ranije GRAĐANSKI, danas Studio smijeha
17.	KOSMAJ	-	Jurišićeva 6	poznato i pod imenima REX i GRIČ
18.	PARTIZAN	-	Kvaternikov trg 1	poznato i pod imenima GRIČ i URANIA
19.	TRIGLAV	-	Okička 3	PATRIA

Tab. 2. Broj predstava i posjetitelja u zagrebačkim kinematografima 1947. godine

KINO	BROJ PREDSTAVA	BROJ POSJETITELJA
ZAGREB	1 098	571 689
APOLO	733	80 966
BALKAN	1 110	565 108
CENTRAL	1 090	375 533
ISTRA	374	190 693 (do 30.7.47.)
JADRAN	1 117	178 125
KOSMAJ	1 037	178 125
KOZARA	1 141	346 622
LIKA	1 132	488 588
MOSOR	790	143 451
PARTIZAN	782	174 156
SLOBODA	1 092	476 497
TRNJE	428	43 213
TREŠNJEVKA	250	28 866 (do 30.6.47.)
TRIGLAV	796	107 870
UKUPNO	12 970	3 949 502

Izvor: Žlender, 1948

filmove, dok se u Kinoteci okupljala mladež. Svaki od ovih kinematografa odisao je jedinstvenim ugođajem i drugačijom atmosferom. Većina ovih kina danas je zatvorena. Neka od njih su srušena, a veći broj ih je prenamijenjen u druge kulturne ili trgovačke objekte.

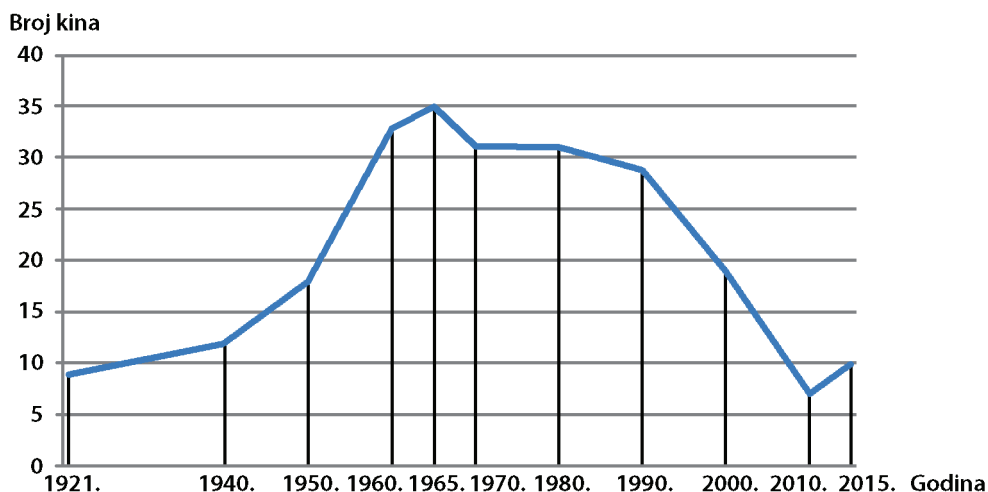
Početak 1990-ih godina političke, društvene i ekonomske promjene u Hrvatskoj sudbonosno su utjecale na brojna zagrebačka kina. No već i tijekom 1980-ih, broj kina dvorana je bio u vidljivom padu: od gotovo tridesetak smanjio se na 21 do početka 1990-ih (sl. 3). Najznačajniji pad zabilježen je nakon promjene društveno-političkog uređenja i njime uvjetovanih novih načina provođenja slobodnog

Tab. 3. Zagrebački kinematografi koji su radili 1970-ih i/ili 1980-ih godina

RBR.	NAZIV KINA	ADRESA
1.	BALKAN (Europa)	Varšavska 3
2.	KOZARA (Olimp, Apolo II)	Ilica 90
3.	CENTRAL	Petrinjska 4
4.	LIKA (Astoria)	Ilica 10
5.	MOSOR (Union)	Zvonimirova ulica 63
6.	JADRAN	Ilica 42
7.	STUDIO (Građanski)	Vlaška 92
8.	SLOBODA (Urania, Tuškanac)	Tuškanac 1
9.	BRATSTVO	Park prosinčačkih žrtava 16
10.	STUDENTSKI CENTAR (Centar, Kino SC)	Savska 25
11.	KALNIK (Apolo)	Ilica 227
12.	KOSMAJ (Rex, Grič)	Jurišićeva 6
13.	OPATIJA	Dražkovićeva 80
14.	PARTIZAN (Grič, Urania)	Kvaternikov trg 1
15.	ROMANIJA	Trnjanska 70
16.	TRIGLAV (Patria)	Okička 3
17.	N.S. AUGUST CESAREC	Ilica 208
18.	KINOTEKA (N.S.* Grada Zagreba)	Korduska 1
19.	N.S. OTOKAR KERŠOVANI	Švarcova 18
20.	REMETINEC	Trg Narodne zaštite 1
21.	SIGEČICA	Rapska 37
22.	SESVETE	Trg Dragutina Domjanića 6
23.	KUSTOŠIJA	Vatrogasna 1
24.	JEDINSTVO (Stenjevec)	Samoborska 79
25.	N.S. KONČAR	Kroflinova 116
26.	N.S. PEŠČENICA	Ivanićgradska 41 a
27.	N.S. MOŠE PIJADE	Ulica grada Vukovara 68
28.	N.S. TREŠNJEVKA (Buhara)	Ulica grada Vukovara 3
29.	DOM JNA	Stančićeva 4

Izvor: PPripremili autori prema izvorima 6-9

*N.S. – narodno sveučilište

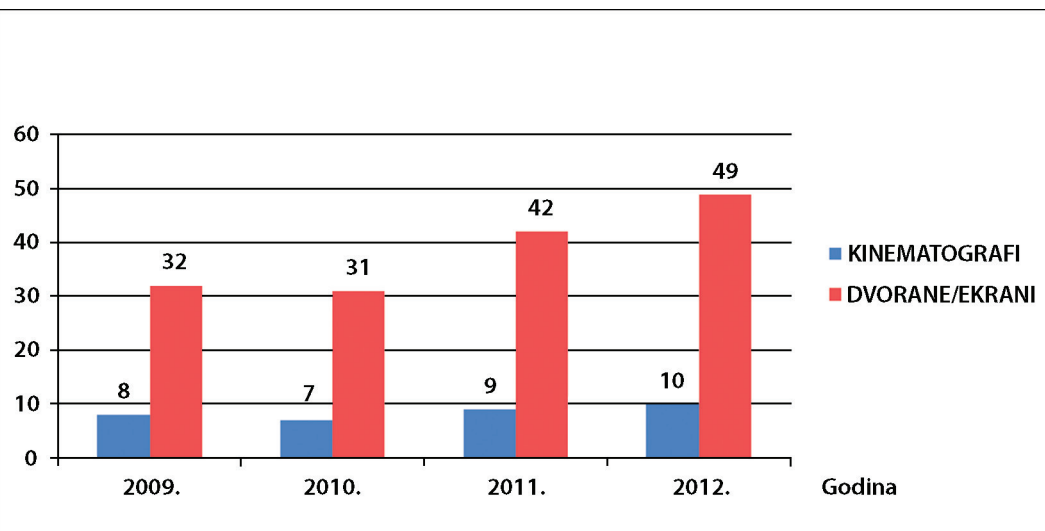

Sl. 3. Kretanje broja kinematografa od 1921. do 2015.

Izvor: pripremili autori prema URL 3

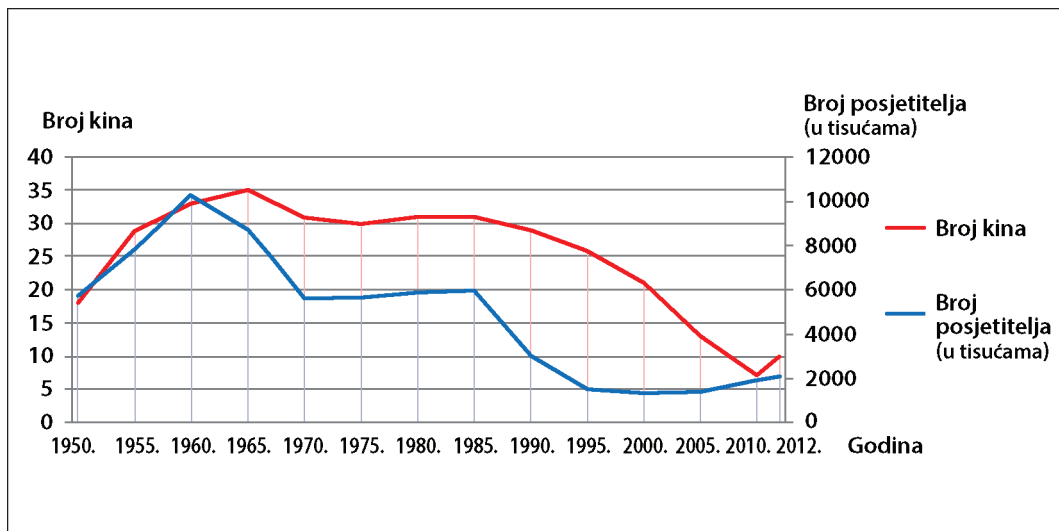
vremena, okretanja ka konzumerizmu i sl. U razdoblju od 1990. do 2014. godine, broj kina je upola smanjen (sa 21 na tek 10 kina). U procesima dugogodišnjeg prelaska iz planskog u tržišno gospodarstvo privatizacija kina popri-

lično se neuspješno odvila. U isto to vrijeme populariziraju se multipleks kina koja svojom atraktivnošću zasjenjuju stare gradske kinematografe koji se ionako dotrajali ne mogu boriti s novom konkurencijom. Izuzetci koji su uz

Sl. 4. Kretanje broja kinematografa i dvorana/ekrana posljednjih godina u Zagrebu

Izvor: pripremili autori prema URL 3

Sl. 5. Kretanje broja kinematografa i posjetitelja od 1950. do 2012. godine u Gradu Zagrebu
Izvor: pripremili autori prema URL 3

potporu Grada i ljubitelja filma uspjeli opstati u novom vremenu prevlasti konzumerizma i „amerikanizacije“ društva su kino Europa, Tuškanc, art-kino KIC i art-kino Grič.

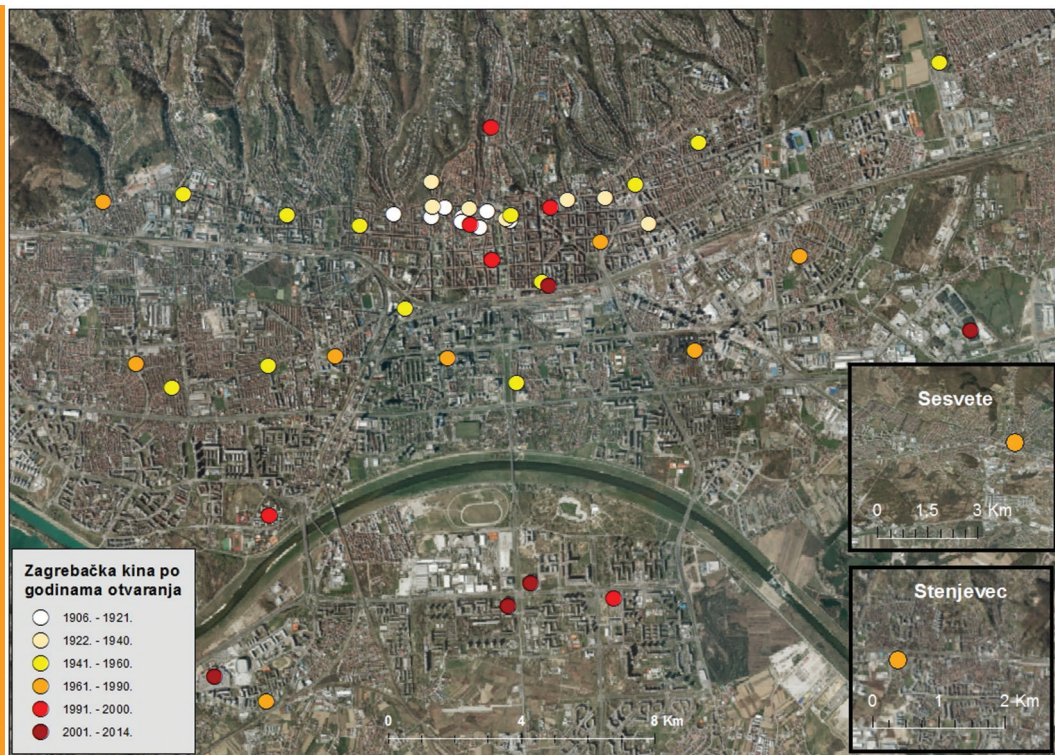
Prije pojave multipleksa, broj kinematografa odgovarao je broju kinodvorana. No od dolaska multipleks kina, u Zagrebu se broj kinodvorana/ekrana višestruko brže povećava od broja kinematografa (sl. 4). Pojava velikih trgovačkih centara s multipleks kinima utječe na način provođenja slobodnog vremena stanovnika Zagreba, koji sve češće gradsku šetnju na otvorenom u centru grada zamjenjuju popodnevom u trgovačkom centru (Lukić, 2010).

Usporedbom broja posjetitelja i kinematografa može se uočiti kako je smanjenje broja posjetitelja prethodilo smanjenju broja kinematografa. Logično, jer bez kino publike nema ni kina. Maksimum posjetitelja (10 267 000) zabilježen je 1960. godine, a maksimum broja kinematografa nekoliko godina kasnije (1965. godine 35 kinematografa). Minimum broja posjetitelja (1 358 000) zabilježen je 2000. godine,

a minimum broja kinematografa od 2008. do 2010. godine (sl. 5).

OTVARANJE I ZATVARANJE KINEMATOGRAFA U ZAGREBU: LOKACIJSKA ANALIZA

Kod proučavanja nastanka i zatvaranja zagrebačkih kina kroz vrijeme, možemo prepoznati određene smjerove u kojima su se odvijali ti procesi. Otvaranje kina od pojave kinematografa odvijalo se u smjeru od središta prema rubu grada. Većini stanovnika iz bilo kojeg dijela grada bilo je bliže doći u centar nego u neki drugi rubni dio grada. Osim toga, prometna je povezanost iz bilo kojeg dijela periferije najbolja s centrom, a treći, ne manje važan razlog, jest što je u vrijeme kada su prvi kinematografi nastajali, grad Zagreb bio mnogo manji nego danas. Kako se povećavao broj stanovnika, tako se širio grad i rasla je potreba za kinima, a ona su se gradila sve dalje i dalje od centra, na lokacijama koje su tada bile iskoristive u takvu svrhu (sl. 6).

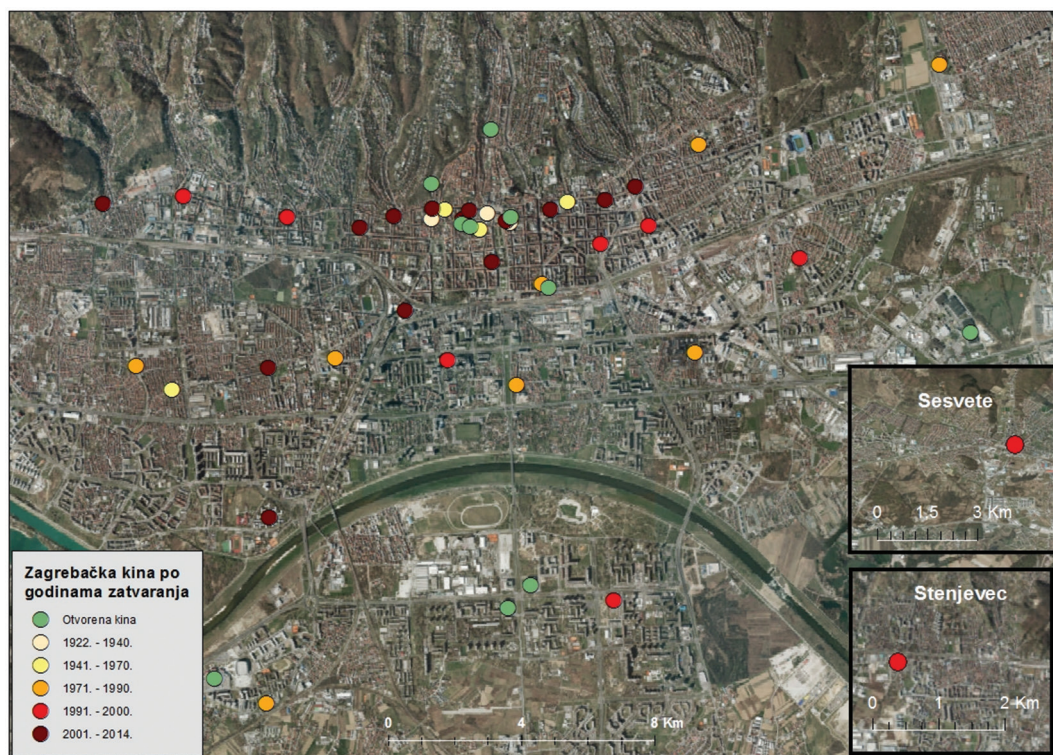
Sl. 6. Zagrebačka kina prema razdobljima otvaranja
Izvor: Pripremili autori prema izvorima Majcen (1995), 1-18

Također, može se primijetiti da su kina otvarana uz najvažnije prometnice. Najveći broj kina nalazi se u Ilici i oko nje, a kina koja su nastala u drugoj polovici 20. stoljeća okupljena su oko današnje Ulice grada Vukovara koja je u to vrijeme zamišljena kao nova najvažnija gradska prometnica u koju su smještene brojne važne zgrade javne i društvene namjene. Također, kina su u to vrijeme nastajala u novim, brzorastućim radničkim naseljima: Trešnjevci, Trnju i Peščenici. U razdobljima od 1941. do 1960. i od 1961. do 1970. otvoren je najveći broj kinodvorana u Zagrebu.

Važno je još napomenuti da od 1971. do 1990. godine nije otvoreno niti jedno kino. Dakle, jedino kino koje je prije 1990. godine

Zagreb imao južno od Save je ono u N. S. Remetinec, a ono je već 1970-ih prestalo prikazivati filmove. Ostala kina u Novom Zagrebu nastala su tek nakon 2006. godine, kada su se otvorila multipleks kina u tom dijelu grada (s izuzetkom kina Midium, dvorane koja se nalazi u zgradi I. gimnazije, o kojem ima vrlo malo dostupnih podataka, osim da je radilo u vrijeme oko 1995. godine).

U prvom razdoblju od 1922. do 1940. godine, zatvarana su ona kina u gradu koja su bila sagrađena među prvima i nisu imala kvalitetu niti su zadovoljavala uvjete za održavanjem projekcija nakon pojave zvučnog filma i veće popularizacije filmske kulture (sl. 7). Razdoblje od 1961. do 1970. godine bilo je „zlatna era“

Sl. 7. Zatvaranje zagrebačkih kina prema razdobljima
Izvor: Pripremili autori prema izvorima 1-18

hrvatskih kinematografa. Tada je zabilježen najveći broj kina i posjetitelja, tako da u tom vremenu niti jedno zagrebačko kino nije bilo zatvoreno.

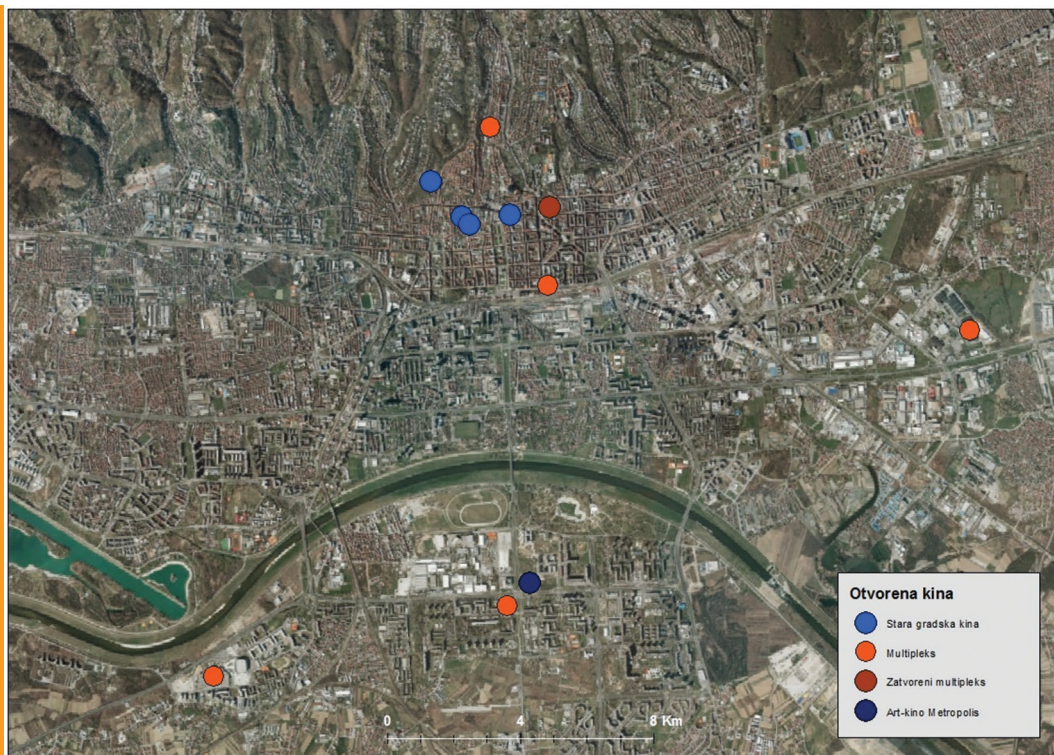
Intenzivniji proces zatvaranja kinematografa započeo je 1970-ih godina i obuhvatio je tadašnje rubne dijelove Zagreba, odnosno tzv. „kvartovska kina“ (Remetinec, Sigečica i Romanija na Trnju, Buhara i Končar na Trešnjevci...). Od 1990. uglavnom se zatvaranju kina koja se nalaze u Donjem gradu i u njegovoj blizini (Mosor, A. Cesarec, Dom JNA) te neka kina koja su bila u sklopu Narodnih sveučilišta: Moše Pijade, Peščenica, Sestre. Nakon 2000. godine zatvoren je velik broj kina u najužem gradskom centru te kulturna kina Kinoteka i Kustošija. Za-

tvaranje kinematografa u zadnjoj četvrtini 20. stoljeća odvijalo se dakle u smjeru od periferije prema centru.

Pojava novih multipleks kina također je krenula od centra prema periferiji. Prvo se pojavio multipleks na Iblerovom trgu (vrlo brzo zatvoren), zatim na Kaptolu i u Branimirovoj ulici, a nakon 2006. godine, otvorena su 3 multipleks kina u trgovačkim centrima, izvan gradskog centra, prema rubnim dijelovima grada.

POSTOJEĆI KINEMATOGRAFI U ZAGREBU

U Zagrebu danas djeluje deset kinematografa. Možemo ih podijeliti na stare zagrebačke dvorane i multipleks kina (sl. 8). Ove dvije skupine razlikuju se po lokaciji, arhitekturi građevina,

Sl. 8. Raspored kino dvorana u Zagrebu 2014. godine
Izvor: Kartiranje, listopad 2014.

ambijentu u kojem se prikazuju filmovi te filmskom repertoaru kojeg prikazuju.

Ako promatramo njihov prostorni raspored, možemo zamijetiti kako se danas otvorene stare zagrebačke kinodvorane nalaze unutar stare gradske jezgre, u njegovom najstrožem centru. U vrijeme kada su ta kina nastajala grad Zagreb bio je mnogo manji, a kina su otvarana na tim mjestima kako bi bila dostupnija što većem broju građana. Izuzetak među art-kinima je novo art-kino Metropolis u Muzeju suvremene umjetnosti otvoreno 2010. godine. Sva multipleks kina smještena su u trgovačkim centrima, a dio njih se nalazi na gradskom rubu gdje su izgrađeni zbog povoljnijih lokacijskih faktora (jeftinije zemljište, dostupnost automobilske prometom za grad i regiju i sl.).

STARE ZAGREBAČKE DVORANE I ART-KINA

Ovakva kina smještena su uglavnom u staroj gradskoj jezgri u tradicionalnim građevinama koje služe kao kinoprostoriji još od prve polovice 20. stoljeća (tab. 4). Izuzetak je art-kino Metropolis koje je otvoreno u Muzeju suvremene umjetnosti u Novom Zagrebu 2010. godine (URL 5). Tim kinom upravlja Ministarstvo kulture, dok je art-kino Grič u vlasništvu privatne tvrtke Kinematografi d.d. Kino Europa, Tuškanac i KIC doku-kino u vlasništvu su Grada Zagreba, a njima upravljaju Zagreb Film Festival, Hrvatski filmski savez i Hrvatska kinoteka. Repertoar u ovim kinima čine filmska ostvarenja nezavisne europske i svjetske kinematografije, a dogovara se u suradnji s drugim europskim i svjetskim nezavisnim kinima te Veleposlanstvima pojedinih država u Zagrebu.

Tab. 4. Stare zagrebačke dvorane i art-kina u funkciji 2015.

KINODVORANA (naziv i adresa)	STARI NAZIV	GODINA OTVORENJA	BR. DVORANA	OSTALI PODACI
Kino Europa	Balkan, Kinematograf ćirilometodskih zidara	1925.	2	Grad Zagreb otkupio ga je u listopadu 2007., od 2008. njime upravlja Zagreb Film Festivalu
Kino Tuškanac	Urania	1. polovica 20. stoljeća	1	Upravlja Hrvatski filmski savez
Dokukino KIC	Hollywood, KIC art- kino	2. polovica 20. stoljeća	1	Osnovala udruga Restart
Art-kino Grič	Rex, Klek	1940.	1	Vlasnik Kinematografi d.d.
Art-kino Metropolis	-	2010.	1	U sklopu MSU-a

Izvor: Kartiranje, veljača 2015.

MULTIPLEKSI

Prvo multipleks kino u Zagrebu otvorio je 1999. lanac Broadway u Importanne Galeriji (kino A1 Galleria koje je zatvoreno 2004.). Sljedeće godine, isti je lanac u Centru Kaptol otvorio kino Broadway Tkalča s 3 dvorane. Godine 2003. zagrebački filmski distributer Blitz film & video i njemačka tvrtka CineStar otvorili su Multiplex CineStar Zagreb (13 dvorana ukupnoga kapaciteta 2940 mjesta) u tada novoizgrađenom Branimir Centru (Bilić, Ivanković, 2006, 509).

CineStar je u Zagrebu otvorio još 2 multipleks kina, a Broadway Tkalča preimenovan je u Cineplex Kaptol. Ista kompanija otvorila je još jedno multipleks kino u trgovačkom centru na istoku grada (tab. 5). Temeljna promjena u smislu lokacije multipleksa, u odnosu na nekadašnje kinodvorane, jest njihovo uklapanje u trgovačke centre, koji uz mjesto opskrbe postaje i važno (kritičari će reći i najvažnije) mjesto provođenja dokolice te svojevrsni pseudo javni prostor (Lukić, 2010, 75).

Tab. 5. Multipleks kina u Gradu Zagrebu 2015. godine

MULTIPLEKS KINO	STARI NAZIV	ADRESA	GODINA OTVORENJA	BROJ DVORANA
CINEPLEXX CENTAR KAPTOL*	BROADWAY TKALČA	Nova Ves 11	2000.	5
CINESTAR ZAGREB	-	Branimirova 29, Branimir centar	2003.	13
CINESTAR NOVI ZAGREB	-	Av. Dubrovnik 16, Avenue mall	2007.	9
CINESTAR ARENA IMAX	-	Lanište 32, Arena centar	2010.	13
CINEPLEX CCO EAST	-	Slavonska avenija 11 d	2012.	7

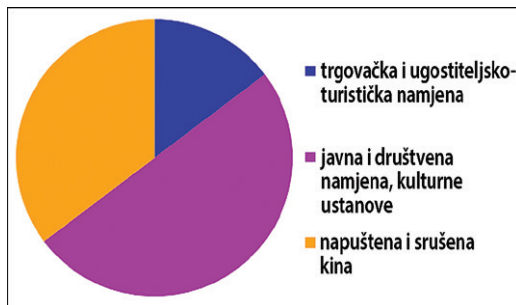
Izvor: Pripremili autori prema izvorima URL 6, URL 7

*Napomena: Cineplexx Centar Kaptol zatvoren je u ožujku 2016.

CineStar je najzastupljeniji kinematograf u Zagrebu. Nalazi se na tri adrese u gradu: U Branimir centru u Donjem gradu te u Novom Zagrebu u Arena centru na Laništu i Avenue mall-u u Aveniji Dubrovnik. Ukupan broj CineStar dvorana u Zagrebu je 35, a u njima se nalazi 6535 sjedala. Cineplexx se u Zagrebu nalazi na dvije adrese: u Novoj Vesi 11 u Kaptol centru i u Slavonskoj aveniji 11 d u City centru one east. Ukupno ima 12 dvorana i 1937 sjedala (URL 6).

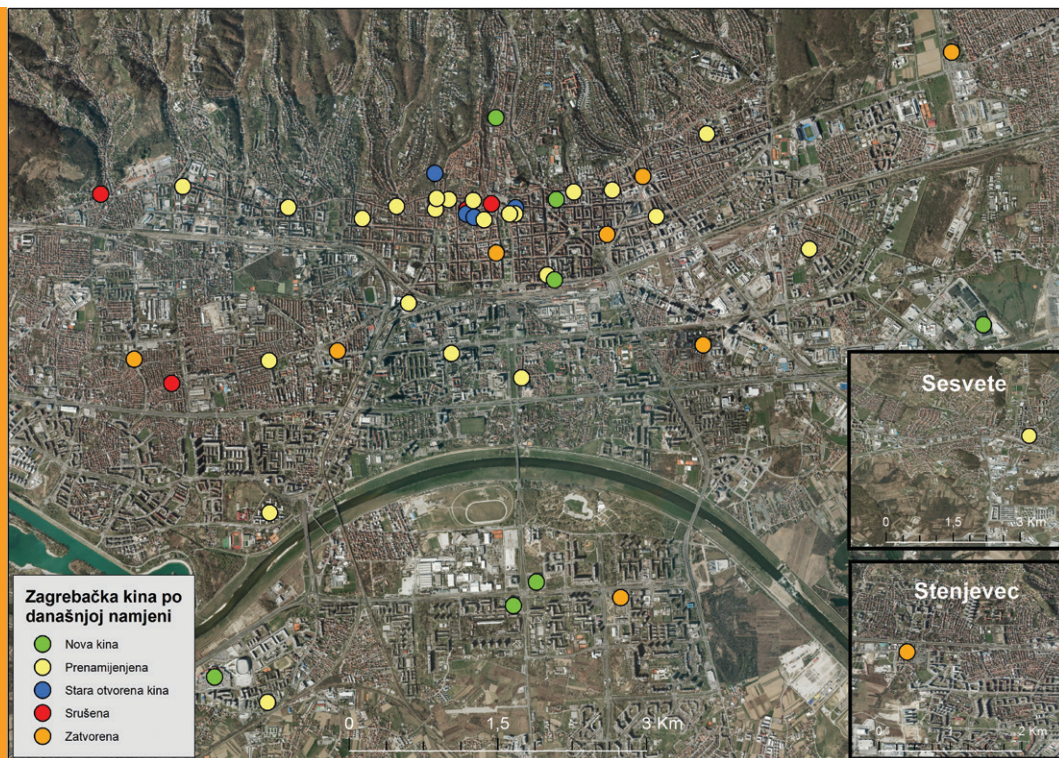
PRENAMJENA NEKADAŠNJIH KINODVORANA U ZAGREBU

Usporedno s otvaranjem i zatvaranjem, odvijala se i prenamjena kinodvorana u Zagrebu. Kina koja nisu srušena ili napuštena uglavnom su prenamijenjena u kulturne ustanove (kaza-

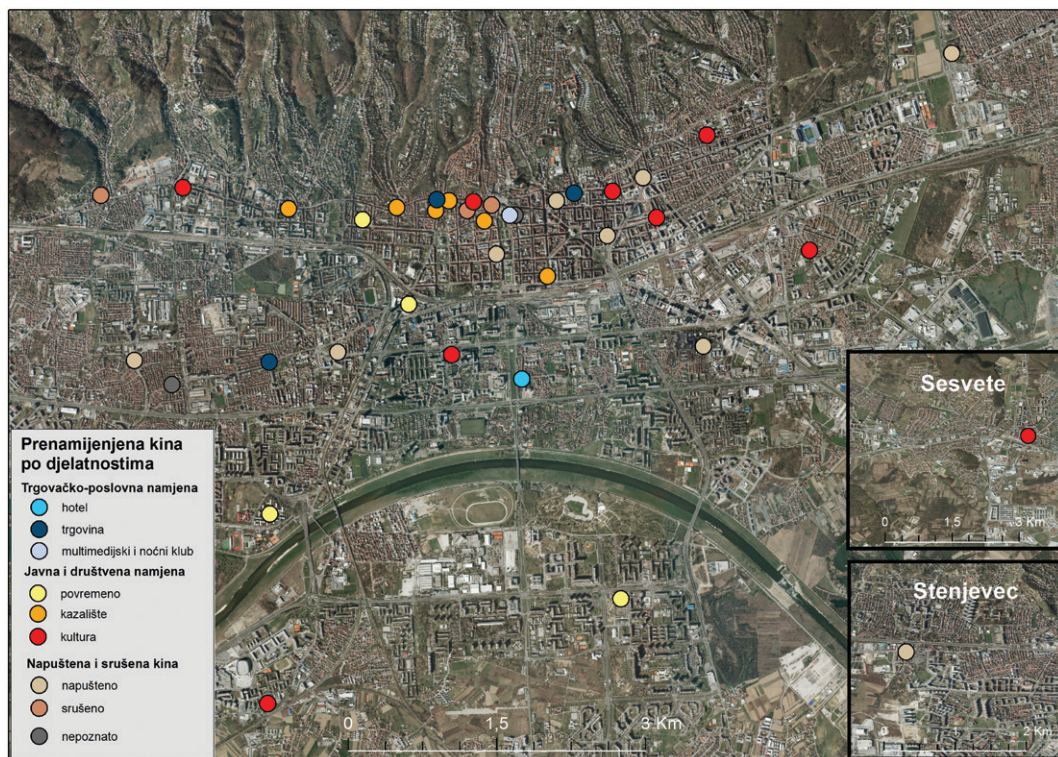

Sl. 10. Udio prenamijenjenih zagrebačkih kina prema djelatnostima od 1970. do 2014. godine
Izvor: kartiranje, listopad 2014.

lišta, obrazovne centre...) ili u objekte komercijalne namjene (prodavaonice, hotele...) (sl. 9). Pojedina nekadašnja kina u vlasništvu su privatnih vlasnika i udruga koje ih koriste u mje-

Sl. 9. Zagrebačka kina prema trenutnom obliku korištenja
Izvor: kartiranje, listopad 2014., dopuna veljača 2015.

Sl. 11. Zagrebačka kina prema namjeni 2016. godine
Izvor: kartiranje, listopad 2014., dopuna 2016. godine

šovite umjetničko-poslovne svrhe (Produkcija kulture Aplauz u nekadašnjem kinu Mosor, i Studio smijeha u bivšem kinu Studio).

Gotovo sva nekadašnja i sadašnja kina nalaze se na katastarskim česticama mješovite namjene. Najveći udio u prenamijenjenim kinima zauzimaju javne ustanove vezane za kulturu i obrazovanje (50 %), a na manjem udjelu nekadašnjih zagrebačkih kina otvorene su trgovine i ugostiteljsko-turistički objekti (sl. 10 i 11).

NEKADAŠNJA KINA PRENAMIJENJENA U KULTURNE I OBRAZOVNE USTANOVE

Većina prenamijenjenih kinematografa i dalje vrši funkciju javne i društvene namjene. To su uglavnom kulturne i obrazovne institucije (sl. 12). Velik broj nekadašnjih kina danas je prena-

mijenjen u kazališta (tab. 6). To je česta pojava iz razloga što za promjenu iz jednog korištenja u drugo nisu potrebne velike infrastrukturne investicije, a i lokacija za kazalište u klasičnoj građevini u središtu grada vrlo je povoljna.

Pojedina kina prenamijenjena su u gradske kulturne centre i prostore udruga koje se bave kulturnom djelatnošću. Kinematografi O. Keršovani, A. Cesarec, Končar, Trešnjevka, Remetinec, Peščenica, Moše Pijade i N.S. Grada Zagreba (kasnije Kinoteka) bili su u sklopu tadašnjih Narodnih sveučilišta (sl. 13). U njima su se osim prikazivanja filmova vršile i neke druge kulturne djelatnosti. Neki od njih prenamijenjeni su u Centre za kulturu. Danas se u ovim kulturnim centrima održavaju razne vrste edukacija za djecu i odrasle: brojne radionice, predavanja,

Sl. 12. Satiričko kazalište Kerempuh od 1994. godine (bivše kazalište Jazovac od 1971.), a nekadašnje kino Apollo – prvo namjenski građeno kino otvoreno 1912. godine (kasnije preimenovano i kino Croatia)

Tab. 6. Popis zagrebačkih kinematografa prenamijenjenih u kazalište

KINEMATOGRAF	ADRESA	KAZALIŠTE	GODINA PRENAMJENE
LUXOR	Teslina 7	Zagrebačko kazalište mladih (ZKM)	1948.
KOZARA (APOLO)	Ilica 90	Histrionski dom	2003.
OPATIJA	Draškovićeva 80	Vidra	1981.
AUGUST CESAREC	Ilica 208	Teatar Exit	2003.
HELIOS	Frankopanska 8-10	Dramsko kazalište Gavella	1953.
APOLLO (CROATIA)	Ilica 31	Satiričko kazalište Kerempuh (1994.), Jazovac (od 1971.)	1971.

Izvor: Pripremili autori prema URL 8, URL 9

foto: Sanja Benaković

Sl. 13. Centar za kulturu i film A. Cesarac u nekadašnjem kinu Kalnik na Črnomercu

Sl. 14. Kino Studio, danas klub *stand-up* komedije Studio smijeha

foto: Sanja Benaković

Tab. 7. Popis zagrebačkih kinematografa prenamijenjenih u centre s kulturnom i obrazovnom namjenom

KINEMATOGRAF	ADRESA	KULTURNI CENTAR
N.S. OTOKAR KERŠOVANI	Švarcova 18	Centar za kulturu i informacije Maksimir
REMETINEC	Trg Narodne zaštite 2	Centar za kulturu Novi Zagreb (od 1977.)
SESVETE	Trg Dragutina Domjanića 6	Narodno sveučilište Sesvete
N.S. PEŠČENICA	Ivanićgradska 41 a	Kulturni centar Peščenica
KALNIK	Ilica 227	Centar za kulturu i film A. Cesarca
LIKA	Ilica 10	Zagrebački plesni centar (ZPC) (od 2009.)
N.S. MOŠE PIJADE	Ulica grada Vukovara 68	Pučko otvoreno učilište
MOSOR	Zvonimirova ulica 63	Produkcija kulture "Aplauz" (od 2008.)
STUDIO	Vlaška 92	Studio smijeha (od 2010.)

Izvor: Pripremili autori prema URL 8, izvori 9-18

Tab. 8. Popis zagrebačkih kinematografa koji se povremeno koriste za različite namjene (ne nužno kino-projeksije)

KINEMATOGRAF	ADRESA	POVREMENO KORIŠTENJE
KINO SC (CENTAR)	Savska 25	tribine, ponekad projekcije (Zagrebdox...)
FORUM	Jarunska 2	predavanja, tribine
KINOTEKA	Korduska 1	vraćeno crkvi, duhovne vježbe

Izvor: kartiranje, listopad 2014.

Sl. 15. Kafić Ex Kinoteka u Kordunskoj ulici

predstave, projekti te glazbene i plesne aktivnosti svakodnevno su na ponudi građanima (tab. 7). Njihov cilj je aktivirati i dodatno obrazovati stanovništvo u lokalnoj zajednici. Dok su Centri za kulturu pod upravljanjem Grada Zagreba, nekadašnja kina Mosor i Studio vode udruge građana (sl. 14).

Pojedini nekadašnji kinematografi koriste se za povremene predstave, predavanja i tribine. U Kinu SC ponekad se vrše i filmske projekcije, ali isključivo u vrijeme pojedinih filmskih festivala (npr. Zagreb Dox). Dvorana kina Forum nalazi se u sklopu Studentskog centra Stjepan Radić, a u upotrebi je kada se u njoj organiziraju razni skupovi, predavanja i duhovne vježbe za mlade. Prostor nekadašnje Kinoteke (N. S. Grada Zagreba) nakon osamostaljenja vraćen je Crkvi pa se u njemu povremeno također održavaju duhovne vježbe. Ondje se nalazi i kafić Ex Kinoteka koji podsjeća na nekadašnja vremena kada je ovdje radilo jedno od kulturnih zagrebačkih kina (sl. 15.; tab. 8).

TRGOVAČKA I UGOSTITELJSKO-TURISTIČKA NAMJENA NA LOKACIJAMA NEKADAŠNJIH KINA

U trgovačku namjenu prenamijenjena su tek tri kina: Triglav, Jadran i Dom, a hotel Lisinski na Trnju nekada je bio kino Romanija. Kino Central u Petrinjskoj ulici nedavno je prenamijenjeno u noćni klub Opera (tab. 9; sl. 16).

Tab. 9. Popis zagrebačkih kinematografa prenamijenjenih u trgovačku i poslovnu namjenu

KINEMATOGRAF	ADRESA	TRGOVAČKA I POSLOVNA NAMJENA
ROMANIJA	Trnjanska 70	hotel Lisinski
TRIGLAV	Okička 3	prodavaonica
JADRAN	Ilica 42	prodavaonica
DOM	Ilica 70	prodavaonica
CENTRAL	Petrinjska 4	noćni klub

Izvor: kartiranje, listopad, pripremili autori prema izvorima, 4-15

foto: Sanja Benaković

Sl. 16. Kino Triglav, danas je trgovina

foto: Sanja Benaković

Sl. 17. Napušteno kino Urania na Kvatrenikovom trgu 2014.

ZATVORENA, SRUŠENA I ZABORAVLJENA ZAGREBAČKA KINA

U Zagrebu je ostalo još 8 napuštenih kina. Ove vrijedne nekretnine od kojih je gotovo polovica u centru grada podliježu zubu vremena, propadaju i gube na svojoj vrijednosti. Možda rješenje za ove objekte leži u privatnim korisnicima i nevladinim udrugama poput Produkcije kulture Aplauz i Studija smijeha koji koriste prostore nekadašnjih kina Mosor i Studio.

Kulturno kino Kustošija u kojem srušeno je 2006. godine (URL 10). Na mjestu starog kina Union nalazi se hotel Dubrovnik dok je kino Zagreb srušeno, a na njegovom mjestu i na parceli do izgrađen je trgovački centar Cvjetni s luksuznim stanovima (sl. 17 i 18; tab. 10).

Tab. 10. Popis napuštenih i srušenih kina u Zagrebu

KINEMATOGRAF	ADRESA	KORIŠTENJE
BRATSTVO	Avenija Dubrava	napušteno
URANIA	Kvaternikov trg 1	napušteno
SIGEČICA	Rapska 37	napušteno
JEDINSTVO	Samoborska 79	napušteno
N.S. KONČAR	Kroflinova 116	napušteno
N.S. TREŠNJEVKA	Ulica grada Vukovara 3	napušteno
DOM JNA	Stančićeva 4	napušteno
CROATIA	Katančićeva 3	napušteno
BRATSTVO I JEDINSTVO	Ljubljana	nepoznato
KUSTOŠIJA	Vatrogasna 1	srušeno
ZAGREB	Trg Petra Preradovića 4	srušeno (danas lokacija trgovačkog centra Cvjetni)
UNION	Gajeva 1	srušeno (danas lokacija hotela Dubrovnik)

Izvor: kartiranje, listopad 2014., pripremili autori prema URL 8

Sl. 18. Srušeno kino Kustošija u Vatrgasnoj ulici

STARE ZAGREBAČKE KINODVORANE KAO „PODRUČJA BRIŽNOSTI“

Stare zagrebačke kinodvorane u kojima se još uvijek okupljaju ljubitelji alternativne, nezavisne europske i svjetske kinematografije, mjesta su koja za mnoge imaju dublje emocionalno značenje i u kojima oni osjećaju identifikaciju s „duhom starog Zagreba“. Mnogi će kritičari reći da je takav bio prije ekspanzije bezličnih multipleks kina i trgovačkih centara sterilne, bezmjesne atmosfere. Taj svijet tzv. „ne-mjesta“ širi se prostorom nauštrb „područja brižnosti“ pomoću kojih društvo definira svoj identitet. Područja brižnosti, pojam koji je u geografiju uveo Tuan, doživljavaju se emocionalno i za razliku od „javnih simbola“ (spomenika, parkova, trgova i sl.), ona se doživljavaju subjektivistički, *iznutra* (Šakaja, 1999, 22). Područja brižnosti nastaju samo na onim mjestima na kojima ljudi emotivno doživljavaju svoju okolinu, na kojima je veza između njih i mjesta duboka i dugotrajna. Zagreb nisu samo njegove ulice i zgrade, neke prepoznatljive lokacije i vizure grada, Zagreb su svi njegovi zvukovi, mirisi i teksture, pa i sjećanja na kinodvorane.

Ako pretpostavimo da su stara kina područja brižnosti, prema njima su dakle razvijene tri

dimenzije percepcije prostora: osjetilna, estetska i emocionalna. S druge strane, to bi značilo da prema tzv. ne-mjestima (u ovom slučaju trgovačkim centrima i multipleks kinima), nedostaje treća - emocionalna dimenzija. Je li tome tako, ispitano je putem ankete.

Ispitano je sto posjetitelja, dvije skupine po pedeset posjetitelja, s ciljem da se provjeri koja kina preferiraju te je li stvorena emocija prema određenoj vrsti kina koju bismo mogli definirati kao stvaranje osjećaja brižnosti prema mjestu. Prva skupina ispitana je ispred kulturnog zagrebačkog kina Europa, a druga skupina ispred suvremenog multipleks kina u Branimir centru. S obzirom da stručnjaci tvrde da „osjećaj mjesta“ može nastati samo na onim mjestima gdje je veza između ljudi i mjesta duboko ukorijenjena, pokušalo se odgovoriti na pitanje je li stvorila emocija za staro gradsko kino (očekivani rezultat), za multipleks, ili možda za oba ili niti za jedan kinematograf, odnosno te možemo li neko od njih nazvati „područjem brižnosti“ (tab. 11).

Usporedba posjetitelja ispitanih pred dvama kinima prema starosti pokazuje određenu razliku. U multipleksu je ispitano nešto veći broj mladih posjetitelja do 30

Tab. 11. Rezultati anketiranja posjetitelja kina Europa i multipleks kina u Branimir centru

	Skupina posjetitelja ispitana ispred kina Europa	Skupina posjetitelja ispitana ispred multipleks kina Cinestar Branimirova
1.) Koliko godina imate?		
0-19	0	4
20-29	24	34
30-39	17	10
40-49	6	2
50-59	3	0
60 i više	0	0
2.) Koliko često posjećujete kina?		
barem jednom tjedno	4	2
više puta mjesečno	13	6
barem jednom mjesečno	9	15
više puta godišnje	16	24
barem jednom godišnje	5	3
rjeđe od jednom godišnje	3	0
3.) Koje kinematografe radije posjećujete?		
stare zagrebačke kinodvorane	16	0
multiplekse	17	42
i jedne i druge podjednako	17	6
4.) Koja kina ste posjetili u posljednjih 5 godina?		
kino Europa	38	14
kino Tuškanac	32	6
art-kino Grič	17	2
KIC doku-kino	11	0
art- kino Metropolis	5	2
<i>Ukupno</i>	<i>103</i>	<i>24</i>
Cineplexx centar Kaptol	26	17
Cinestar Branimir centar	40	43
Cinestar Novi Zagreb	24	33
Cinestar Arena IMAX	17	25
Cineplexx CCO East	2	4
<i>Ukupno</i>	<i>109</i>	<i>122</i>

Izvor: anketa, listopad 2014.

Sl. 19. Kino Europa

godina, dok je pred starim gradskim kinom ispitani veći broj posjetitelja starijih od 30 godina (tab. 12). Posjećenost multipleksa je otprilike ista kod obje skupine ispitanika tj. i oni koji su ispitani pred kinom Europa i oni ispitani pred multipleksom Branimir centar otprilike jednako često odlaze u multipleks kino. Razlika se primjećuje u posjećivanju starih gradskih kina: tek 30 % ispitanika iz multipleksa bilo je u starom gradskom kinu, dok oni koji su zatečeni pred starim kinom podjednako posjećuju i jedna i druga kina, ovisno o filmu koji žele gledati. Samo petero anketiranih posjetitelja pred multipleksom (10 %) podjednako posjećuje obje vrste kina. S obzirom da 70 % ispitanika ispred multipleks

kina nisu bili u starom kinu u posljednjih 5 godina, a imaju manje od 30 godina, može se pretpostaviti da većina njih nikad niti nije bila u nekom starom gradskom kinu, pa je i logično da se čak 90 % tih ispitanika izjasnilo da preferira multipleks kina. Među 30 % onih koji su bili u starom gradskom kinu navedene su slične prednosti i nedostaci obaju vrsta kina kao i kod ispitanih pred kinom Europa (sl. 19).

Nekoliko ispitanika napisalo je da u starom/ klasičnom i art-kinu očekuje da će pogledati kvalitetan film, a u multipleksu ne očekuje toliko kvalitetan film koliko dobru zabavu. Posjetitelji cijene u starim kinima intimniju atmosferu i bolji ugođaj. Također, stara kina u njima bude stare uspomene. Nekoliko ispitanika odgovorilo

Tab. 12. Prednosti, nedostaci i emocije povezane s kinom Europa i multipleks kinom u Branimir centru

	Grupa posjetitelja ispitana ispred kina Europa		Grupa posjetitelja ispitana ispred multipleks kina	
	KINO EUROPA I SLIČNA KINA	MULTIPLEKSI	KINO EUROPA I SLIČNA KINA	MULTIPLEKSI
PREDNOSTI	ugodna, intimna atmosfera, nema gužve, bolji ugođaj, intelektualniji sadržaj, kvalitetniji filmovi, lokacija, nekomercijalni, umjetnički program, ugođaj, bolji doživljaj filma, jeftinije ulaznice, program, romantična atmosfera, zanimljivije projekcije, lijep interijer, pozitivan duh, art filmovi	lokacija bliže kući, velik repertoar filmova, tehnička opremljenost dvorana, infrastruktura (zvuk, slika), 3D, "surround" ozvučenje, udobnost, parking, rezervacija karata, veća ponuda grickalica, komedije za opuštanje, snimke koncerata, kokice, moderna tehnologija, uglavnom samo blockbusteri, više termina prikazivanja projekcija	posebno okruženje, tradicija, kućna, intimna atmosfera, manja gužva, lokacija, jeftinije ulaznice, kvalitetni filmovi, art atmosfera, indie filmovi, dobri filmovi, bolja atmosfera, kvalitetni filmovi nedostupni u multipleksima	kvalitetna slika i zvuk, specijalni efekti, prostranost, tehnologija, novi filmovi, mogućnost dodatne kupovine u trgovačkom centru, parking, online kupnja, hrana, lijepe dvorane, moderno okruženje, udobnost, više mogućnosti na jednom mjestu (barovi nakon kina, parking, restoran...), dostupni hit filmovi, velik izvor filmova, ponuda grickalica
NEDOSTACI	neudobna sjedala, zagušljivo, dotrajala infrastruktura, nema blockbustera, nekad bude hladno u njima, dotrajalost, skromni popratni sadržaji (kokice, pića), parkiranje, lošiji zvuk i slika	samo blockbusteri, gužve, prebučno, reklame, visoke cijene, komercijalizirano, slaba raznovrsnost, previše uniformirano, loši filmovi, svako kino je isto, površnost, "bombardiranje" reklama	skućen prostor, parking, manji izbor filmova, zastarjelost, udaljeno platno, neudobna sjedala, ne prikazuju najnovije filmove, slab program, slabo oglašavanje, nemodernizirani, nema blockbustera	cijena, gužve, reklame, nema indie filmova, nepristojnost mladih posjetitelja
EMOCIJA KOJU BUDI ODLAZAK U KINO	veselje, znatiželja, iščekivanje, radost, zainteresiranost, povratak u stare dane, uživanje u filmu i ambijentu, druženje nakon predstave, opuštanje, intelektualni stimulans, zadovoljstvo, zabava, sreća, ponekad povezanost među ljudima koja budi emocije tijekom filma, djetinjstvo, intimnost, dolazak zbog samog filma, filmovi koji potiču na razmišljanje, "volim ići u kino Europa"	bijeg od stvarnosti, "mozak na pašu", zabava, sreća, relaksacija, zadovoljstvo, nezainteresiranost, odmor, (globalizacija, hladno), ni da ni ne, više kao izlazak nego kao odlazak u kino, nema emocije, konzumerizam	lijep ugođaj, podsjećanja na mladost, mir i opuštenost, buđenje uspomena, uzbuđenje, zadovoljstvo, nostalgija, veće uživanje u samom filmu	radost, zabava, izlazak s prijateljima, zadovoljstvo, strast, sreća, druženje s dragim ljudima, opuštanje, veselje, uzbuđenje, katkad osjećaj izgubljenog vremena
Broj posjetitelja koji su pokušali opisati emociju odlaska u kino	42/50	21/50	17/50 (15/50 posjetilo je neko staro kino u posljednjih 5 godina)	35/50

Izvor: anketa, listopad 2014.

Sl. 20. Multipleks CineStar u Branimir centru

je kako im se sviđa osjećaj opuštanja i druženja s prijateljima pri odlasku u kino, a dvoje da se osjećaju „moderno“ u multipleks kinu. Većina posjetitelja pri odlasku u multipleks osjećaju uzbuđenje, opuštenost, zadovoljstvo, sreću te veselje i zabavu. Ispitanici u starim kinima osjećaju mir, opuštenost, uzbuđenje, zadovoljstvo, nostalgiju te ih stara kina podsjećaju na mladost i djetinjstvo. Ipak, veći broj ispitanika koji u posjetili obje vrste kina opisao je emociju prema starom kinu, a manji broj prema multipleksu, dok se troje ispitanika izjasnilo da odlazak u staro kino u njima budi osjećaj ljubavi! Ovakvi rezultati upućuju na to da su stara kina bliža ideji područja brige nego multipleksi (sl. 20).

Pred multipleksom je najvećim dijelom zatečena i anketirana mlađa populacija (mladi u 20-im godinama), a to je indikativno jer ukoliko se mlade dovoljno ne informira o postojanju starih kina kao alternativnog izbora multipleksima, oni ih danas, a niti u budućnosti neće posjećivati. Mladi često imaju pogrešnu sliku o tim kinima. Primjerice, njihove su tvrdnje u anketi kako su ona zastarjela, kako prikazuju samo stare filmove, te kako sva kina imaju neudobne stolce. Te tvrdnje su netočne, dakle, njihovi stavovi nisu temeljeni na iskustvu već su ili tako čuli, ili pretpostavljaju da ako neko kino ima dugu tradiciju, da se ne ulaže u njegovu infrastrukturu i kvalitetu projekcija.

ZAKLJUČAK

Prošlo je punih 110 godina od otvaranja prvog stalnog kinematografa u Zagrebu. I dok su u prvoj polovici prošlog stoljeća kinodvorane bile najvažniji „prozor u svijet“, s povećanjem broja kućnih televizora od 1960-ih, započinje i njihovo zatvaranje i prenamjena. Nastavlja se 1980-ih godina pojavom video rekordera, a 1990-ih propadanje kina potaknuto je ratnim prilikama, manjkom ulaganja te, smatramo, nedovoljno uspješnim procesima pretvorbe i privatizacije, što je dovelo su do pada broja starih kinematografa s trideset i pet 1965. godine, na tek 4 stara kinematografa danas.

Usporedo sa zatvaranjem starih dvorana 2000-ih godina i otvaranjem Hrvatske inozemnom tržištu otvaraju se nova multipleks kina u sklopu trgovačkih centara koja privlače posjetitelje velikim platnima, visokom kvalitetom zvuka te popratnim sadržajima koji se nude u trgovačkim centrima (kupovina, besplatan parking, kafići, noćni klubovi...). I ona su pridonijela smanjuju broja starih dvorana, no od 2000., kada je otvorena prvo multipleks kino A1 Galleria u Importane Galeriji na Iblerovom trgu do danas, i dva multipleksa su zatvorena (spomenuta A1 Galeria i nedavno, u ožujku 2016. Cineplexx Centar Kaptol).

U prostornim procesima nastanka i zatvaranja zagrebačkih kina prepoznati su neki osnovni smjerovi: otvaranje starih gradskih kina odvijalo se od središta grada prema periferiji (pratilo je rast i razvoj grada), a proces zatvaranja kina odvijao se smjeru od periferije prema centru. Dok su kina s periferije grada uglavnom bila prenamijenjena u centre za kulturu pojedinih gradskih četvrti, ona iz užeg centra najčešće su prenamijenjena u kazališta. U provedenom istraživanju o doživljavanju kina kao područja brižnosti, tj. o tome jesu li i kakvu emociju posjetitelji razvili prema pojedinoj vrsti kina, pokazalo se (sukladno očekivanjima) da su oni koji su anketirani pred starim zagrebačkim kinom emociju prema njemu dublje izrazili od posjetitelja multipleks kina.

LITERATURA

- BILIĆ, J., IVANKOVIĆ, H. 2006: Kinematografi, u: *Zagrebački leksikon* (ur. BILIĆ, J., IVANKOVIĆ, H.), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Masmmedia, Zagreb, sv.1, 508-510
- LUKIĆ, A., 2010: Nove prijestolnice opskrbe i okolice: trgovački centri u Zagrebu, *Hrvatska revija* 2, 70-79
- MAJČEN, V., 1995: Prvi zagrebački kinematografi, *Hrvatski filmski ljetopis*, 1 (1), 100-107
- ŠAKAJA, L., 1999: *Kultura i prostor- prostorna organizacija kulturnih djelatnosti u Hrvatskoj*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
- ŠKRABALO, I. 1984: *Između publike i države- povijest hrvatske kinematografije 1896.-1980.*, Znanje, Zagreb
- ŠKRABALO, I. 2008: *Hrvatska filmska povijest ukratko (1896-2006)*, Hrvatski filmski savez i V.B.Z., Zagreb
- ŽLENDER, D., 1948: *Filmski pregled, propagandni bilten komisije za kinematografiju vlade NR Hrvatske*, Zagreb, 1 (1), str. 4

IZVORI

- Jutarnji list, godište XXIX, br.10.035, Zagreb, utorak, 2.1. 1940.
- Jutarnji list, godište XXX, br. 10.395, Zagreb, srijeda, 1.1.1941.
- Večernji list, 1. srpanj 1938., kinematografi
- Večernji list, 1. srpanj 1959., kinematografi
- Večernji list, 1. listopad 1965., kinematografi

Večernji list, 1. listopada 1970., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 1975., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 1980., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 1985., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 1991., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 1995., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 1998., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 2000., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 2003., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 2005., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 2008., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 2010., kinematografi
 Večernji list, 1. listopada 2012., kinematografi

INTERNETSKI IZVORI

- URL 1: *Službene stranice grada Zagreba*, <http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=20417> (25.08.2014.)
- URL 2: *Zagrebancija, prvi novinarski portal o Zagrebu*, http://www.zagrebancija.com/hr-scena/kina-je-odnijelo-vrijeme-ali-ih-se-rado-sjecamo_315789 (25.08.2014.)
- URL 3: *Zagrebački statistički ljetopis 2013.*, http://www1.zagreb.hr/zgstat/documents/Ljetopis_2013/Kultura_Umjetnost_2013.pdf (28.08.2014.)
- URL 4: *Zg portal, kino dvorane u Zagrebu*, <http://www.zgportal.com/zg-vodic/kino-dvorane-zagreb/> (05.09.2014.)
- URL 5: *Tportal.hr*, <http://www.tportal.hr/showtime/film/84696/Otvoreno-Art-kino-Metropolis-u-Zagrebu.html> (05.09.2014.)
- URL 6: *Cineplexx centar Kaptol*, <http://www.cineplexx.hr/center/cineplexx-centar-kaptol/> (24.09.2014.)
- URL 7: *Cinestar Zagreb*, <http://www.blitz-cinestar.hr/press> (10.10.2014.)
- URL 8: *Nepoznati Zagreb*, <http://blog.dnevnik.hr/nepoznatizagreb/2011/01/1628649177/font-colorcc0000zagrebacka-kina-pokusaj-povijesnog-pregledafont.html> (25.09.2014.)
- URL 9: *Kazalište Kerempuh*, <http://www.kazalistekerempuh.hr/o-kazalistu/> (24.09.2014.)
- URL 10: *Jutarnji list*, <http://www.jutarnji.hr/gdje-cemo-sada-gledati-pornice/161739/> (09.10.2014.)

SANJA BENAKOVIĆ, mag. geogr., i mag. educ. geogr.

Prirodoslovna škola Vladimira Preloga, Ulica grada Vukovara 269, 10000 Zagreb, e-mail: sanja.benakovic399@gmail.com

doc. dr. sc. ALEKSANDAR LUKIĆ

Sveučilište u Zagrebu, PMF, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II, 10000 Zagreb, e-mail: alukic@geog.pmf.hr